

ΘΕΜΑ:

**« ΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ
ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑΣ »**

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΚΛΙΜΑΚΙΟ κ.κ. Δημητρόπουλου – Φλογαίτη

Εαρινό εξάμηνο πανεπιστημιακού έτους 2003-2004

ΑΝΔΡΕΑΚΟΥ ΟΥΡΑΝΙΑ

A.M. 1340199404451

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

1. ΠΡΟΛΟΓΟΣ:

A. Ισχύον οικονομικό καθεστώς κατά το Σύνταγμα.....(σελ. 4).

B.Συνταγματικές Διατάξεις σχετικές με την ελευθερία οικονομικής δράσης.....(σελ. 4).

2. Η ΓΕΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ.....(σελ. 6).

3. Η ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ.....(σελ. 6).

4. ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ.....(σελ. 8).

5. ΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ (ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑΣ) κατά το άρθρο 5 παρ.1 του Συντάγματος.....(σελ. 9).

5.1. ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ.....(σελ. 10).

5.2. ΣΥΝΤΑΓΜΑ.....(σελ. 11).

5.3. ΧΡΗΣΤΑ ΗΘΗ.....(σελ. 12).

6. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑΣ κατά το άρθρο 106 παρ.2 του Συντάγματος.....(σελ. 13).

6.1. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ.....(σελ. 13).

6.2. ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑ.....(σελ. 14).

6.3. ΕΘΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....(σελ. 15).

6.3.α.ΕΠΙΤΡΕΠΤΑ ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.....(σελ. 16).

6.3.α.1. ΚΡΑΤΙΚΟΣ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΣΜΟΣ.....(σελ.16).

6.3.α.2.ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ.....(σελ.17).

7. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ (ως επί μέρους εκδήλωση της οικονομικής ελευθερίας) ΚΑΙ ΘΕΜΙΤΟΙ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ.....	(σελ.19).
8.ΑΘΕΜΙΤΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ.....	(σελ.22).
8.Α. Ελεύθερος Ανταγωνισμός.....	(σελ.22).
8.Β. Αθέμιτος Ανταγωνισμός.....	(σελ.23).
8.Γ. Επιτροπή Ανταγωνισμού.....	(σελ.26).
8.Δ. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ.....	(σελ.28).
9. ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΕΦΑΛΑΙΑΓΟΡΑΣ.....	(σελ.31).
10. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ.....	(σελ. 33).
11. ΕΠΙΤΑΞΗ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ.....	(σελ.35).
12. ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	(σελ.35).
13. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	(σελ.36).

1.ΠΡΟΛΟΓΟΣ:

A) Ισχύον οικονομικό καθεστώς κατά το Σύνταγμα:

Το Σύνταγμα δεν επιτάσσει ορισμένο οικονομικό σύστημα, είναι δηλαδή οικονομικοπολιτικά ουδέτερο*. Αντιθέτως, αφήνει την απόφαση αυτή στο νομοθέτη, που απολαμβάνει μεγάλη σχετικά ελευθερία κινήσεως. Στην αντίθετη περίπτωση θα δεσμευόταν η ελεύθερη οικονομία της αγοράς και θα επρόκειτο στην ουσία για κατευθυνόμενη οικονομία, το δε Σύνταγμα θα τρεπόταν σε οικονομικό πρόγραμμα ενός πολιτικού κόμματος και θα απέκλειε την ομαλή εναλλαγή των οικονομικών προγραμμάτων των διαφόρων κυβερνήσεων.

Η οικονομικοπολιτική, ωστόσο, αυτή ουδετερότητα του Συντάγματος δεν είναι απόλυτη. Το ίδιο το Σύνταγμα θέτει συγκεκριμένα όρια τόσο στην κρατική εξουσία, με την επιβολή σε αυτήν θετικών υποχρεώσεων και την κατοχύρωση των ατομικών δικαιωμάτων, και μάλιστα της ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας και ιδιοκτησίας, όσο και στην ιδιωτική οικονομική δραστηριότητα των πολιτών με την επιβολή και σε αυτούς θετικών υποχρεώσεων και με τον περιορισμό των δικαιωμάτων τους προκειμένου να μην απειλούνται τα αντίστοιχα δικαιώματα των άλλων, να διαφυλάσσεται η δημόσια τάξη και να αναπτύσσεται η εθνική οικονομία.

**(αντίθετα ο Αρ. Μάνεσης, Ατομικές Ελευθερίες, σελ. 162, πιστεύει ότι δίνονται δυνατότητες από το Σύνταγμα, λόγω των αντιφάσεων που περιέχονται σε αυτό, στον κοινό νομοθέτη για ριζικές επεμβάσεις)*

B) Συνταγματικές διατάξεις σχετικά με την ελευθερία οικονομικής δράσης:

Συγκεκριμένα, το Σύνταγμα κατοχυρώνει τα εξής δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους της κοινωνίας (άρθρο 25 παρ. 1), που αφορούν τη συμμετοχή

του στην οικονομική ζωή της Χώρας και την ελευθερία του να αναπτύσσει οικονομική δράση:

- το δικαίωμα καθενός να συμμετέχει στην οικονομική ζωή της χώρας με περιορισμούς τα δικαιώματα των άλλων, το Σύνταγμα και χρηστά ήθη, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 5 παρ. 1
- το δικαίωμα ανάπτυξης της ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας, με περιορισμούς την ελευθερία, την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και την εθνική οικονομία, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 106 παρ. 2
- το δικαίωμα της εργασίας, ως ελευθερία και ως αξίωση εργασίας, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 22 παρ. 1
- το δικαίωμα απεργίας και η συνδικαλιστική ελευθερία, που κατοχυρώνονται στο άρθρο 23, με περιορισμούς για τους δικαστικούς λειτουργούς, όσους υπηρετούν στα σώματα ασφαλείας, τους υπαλλήλους του Δημοσίου, των Ο.Τ.Α., των Ν.Π.Δ.Δ. και των επιχειρήσεων δημοσίου χαρακτήρα ή κοινής ωφέλειας
- το δικαίωμα της ιδιοκτησίας, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 17, με περιορισμούς το γενικό συμφέρον, την αναγκαστική απαλλοτρίωση κατόπιν αποζημίωσης και την κρατικοποίηση επιχειρήσεων του άρθρου 106 παρ. 3-5 προς χάρη της δημόσιας ωφέλειας.

Όλα τα ανωτέρω ατομικά δικαιώματα τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους και όλα τα κρατικά όργανα υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ανεμπόδιστη και αποτελεσματική άσκησή τους με την απαγόρευση καταχρηστικής άσκησης του δικαιώματος, αποβλέποντας στην πραγμάτωση της κοινωνικής προόδου μέσα σε ελευθερία και δικαιοσύνη, όπως ρητώς αναφέρεται στο άρθρο 25 του Συντάγματος.

Με την οριοθέτηση αυτή το Σύνταγμα θέτει εκτός των ορίων του τόσο τον άκρατο ατομοκεντρισμό όσο και την πλήρη κατεύθυνση της οικονομίας.

2. Η ΓΕΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ :

Η **γενική οικονομική ελευθερία**, ως βάση του αστικού καθεστώτος της «ελεύθερης οικονομίας» ή «οικονομίας της αγοράς», είναι στον πυρήνα της και συστατικό μέρος της ελευθερίας εν γένει. Κατοχυρώνεται, μεταξύ άλλων, στο άρθρο **5 παρ. 1 του Συντάγματος**. Καθόσον άλλες συνταγματικές διατάξεις εγγυώνται ειδικές πλευρές της οικονομικής ελευθερίας, όπως την ελευθερία χρήσεως και διαθέσεως της ιδιοκτησίας (άρθρο 17) ή την ελευθερία της εργασίας (άρθρο 22), η διάταξη του άρθρου 5 παρ. 1 του Συντάγματος εφαρμόζεται μόνο επικουρικά, για να κατοχυρώνει, δηλαδή, πλευρές της οικονομικής ελευθερίας που δεν προστατεύονται από άλλες ειδικές συνταγματικές διατάξεις. Πρόκειται, κυρίως, για την ιδιωτική αυτονομία και μάλιστα την ελευθερία των συμβάσεων και των κερδοσκοπικών ενώσεων (εκτός των συνεταιρισμών), την ελευθερία του ανταγωνισμού, καθώς και την ελευθερία των διαφημίσεων, στο μέτρο όμως που η διαφήμιση (συμπεριλαμβανομένης της εμπορικής διαφήμισης) περιέχει γνώμη ή πληροφορία και επιδιώκει να επηρεάσει τη γνώμη του καταναλωτή, τότε υπάγεται στην ελευθερία της γνώμης και της πληροφορίας.

Κατά την ρητή επιταγή της διάταξης του άρθρου **5 παρ. 1**, καθένας έχει δικαίωμα να συμμετέχει στην οικονομική ζωή της Χώρας, **εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη.**

3. Η ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ:

Από την κατοχύρωση της γενικής οικονομικής ελευθερίας στο άρθρο 5 παρ. 1, προκύπτει αβίαστα και η **συνταγματική εγγύηση της ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας**, παρόλο που ο συντακτικός νομοθέτης αναφέρεται σε αυτήν και ρητά

στο **άρθρο 106 παρ. 2**, όμως για να την περιορίσει. Ο περιορισμός, ωστόσο, αυτός προϋποθέτει την κατ' αρχήν αναγνώριση της ελευθερίας της οικονομικής πρωτοβουλίας.

Με την διάταξη του άρθρου 106 παρ. 2 επιδιώκεται να τεθούν **όρια** τόσο **στον κρατικό παρεμβατισμό**, ο οποίος στο ίδιο άρθρο επιτρέπεται για την προστασία του γενικού συμφέροντος, όσο και **στην ιδιωτική οικονομική πρωτοβουλία**. Όσον αφορά στον κρατικό παρεμβατισμό, αυτός δεν επιτρέπεται να συνίσταται σε μέτρα που καταπνίγουν την ιδιωτική οικονομική πρωτοβουλία και θέτουν τη χώρα υπό καθεστώς κατευθυνόμενης οικονομίας. **Η δε ιδιωτική οικονομική πρωτοβουλία**, κατά τις επιταγές του άρθρου 106 παρ. 2 του Συντάγματος, **δεν επιτρέπεται να αναπτύσσεται σε βάρος της ελευθερίας και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας ή προς βλάβη της εθνικής οικονομίας**. Είναι, λοιπόν, κατάδηλο πως το Σύνταγμα αρκείται σε έναν αποθετικό περιορισμό της ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας, με την έννοια της υποχρέωσης αποχής, και δεν επιβάλλει θετικές υποχρεώσεις (όπως π.χ. το άρθρο 17 παρ. 1 που κατοχυρώνει το ατομικό δικαίωμα στην ιδιοκτησία).

Είναι, επομένως, πρόδηλο πως ενώ στο **άρθρο 5 παρ. 1** κατοχυρώνεται το **ατομικό δικαίωμα της οικονομικής ελευθερίας**, στο **άρθρο 106 παρ. 2** περιέχεται η **θεσμική εγγύηση της ελεύθερης ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας** με τους ως άνω περιορισμούς. Στη θεσμική εγγύηση της ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας περιλαμβάνεται και η **θεσμική εγγύηση του ελεύθερου ανταγωνισμού**, τον οποίο πρέπει να προστατεύει το κράτος. Επομένως, συνάγεται το συμπέρασμα ότι και η ιδιωτική οικονομική πρωτοβουλία πρέπει να τελεί υπό κρατική προστασία. Ωστόσο, το Συμβούλιο της Επικρατείας αντιλαμβάνεται την οικονομική ελευθερία ως ατομικό αποκλειστικό δικαίωμα και όχι ως θεσμική κατοχύρωση της ιδιωτικής επιχείρησης ή ως αρχή οργάνωσης του οικονομικού ή κοινωνικού συστήματος της χώρας.

Η ελευθερία της ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας, ως έννοια γενικότερη, περιλαμβάνει (ενδεικτικά) τις εξής επιμέρους ελευθερίες:

- την ελευθερία παραγωγής και προσφοράς,
- την ελευθερία κατανάλωσης αγαθών και υπηρεσιών,
- την ελευθερία των συμβάσεων,
- την ελευθερία ανταγωνισμού.

4. ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ:

Φορείς της οικονομικής ελευθερίας είναι τα φυσικά και νομικά πρόσωπα, καθότι τα δεύτερα αποτελούν μέσα και όργανα της ανθρώπινης δραστηριότητας και ανάπτυξης της προσωπικότητας του ανθρώπου, ως ατόμου και ως ενεργού μέλους του κοινωνικού συνόλου, όπως βέβαια και οι μέτοχοι των μετοχικών εταιρειών, ως υποκείμενα της οικονομικής ελευθερίας, παρά τις αντίθετες απόψεις. Όσον αφορά τα νομικά πρόσωπα, φορείς της οικονομικής ελευθερίας είναι **μόνο τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου και όχι τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου ή οι δημόσιοι οργανισμοί που λειτουργούν ως δημόσιες επιχειρήσεις που κατέχουν δεσπόζουσα θέση ή αποτελούν μονοπώλια** στην παροχή ζωτικών αγαθών ή υπηρεσιών, όπως είναι οι επιχειρήσεις ύδρευσης και αποχέτευσης, ηλεκτρισμού, συγκοινωνιών, τα ταχυδρομεία, κλπ. Ενώ, λοιπόν, οι ιδιώτες προστατεύονται από το ατομικό δικαίωμα της οικονομικής ελευθερίας έναντι των δημόσιων επιχειρήσεων, οι ίδιες οι δημόσιες επιχειρήσεις δεν προστατεύονται έναντι του κράτους. **Εξαίρεση αποτελούν οι δημόσιες επιχειρήσεις που δεν κατέχουν δεσπόζουσα θέση στην αγορά ή μονοπώλια**, αλλά συμμετέχουν στην οικονομική ζωή της χώρας κατά τον ίδιο τρόπο με τους ανταγωνιστές τους. Οι δημόσιες αυτές επιχειρήσεις είναι υποκείμενα της οικονομικής ελευθερίας και προστατεύονται έναντι του κράτους (ΠΠρΑθ 10/2002:

ποσοστό συμμετοχής στην αγορά κάτω του 10% ανατρέπει τον ισχυρισμό δεσπόζουσας θέσης, Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιρειών 8, 2002, σελ.169).

Κατά γενική αποδοχή, η οικονομική ελευθερία και η ελευθερία των συμβάσεων δεν αναπτύσσουν παρά έμμεση τριτενέργεια. Εξαίρεση συντρέχει μόνο στην περίπτωση που υπηρεσίες ή βιοτικά αγαθά παρέχονται από μονοπωλιακή ή δεσπόζουσα επιχείρηση, οπότε αναπτύσσεται άμεση τριτενέργεια, που βασίζεται εκτός του άρθρου 25 παρ. 3, στο άρθρο 106 παρ. 2, στο οποίο μπορεί να θεμελιωθεί η αξίωση σύναψης συμβάσεως αν πρόκειται για παροχή αγαθών ή υπηρεσιών ζωτικής σημασίας για το κοινωνικό σύνολο, η οποία εξαρτάται από αντισυμβαλλόμενο, που αποτελεί ιδιωτικό ή κρατικό μονοπώλιο ή κατέχει δεσπόζουσα θέση στην αγορά και αυτός αρνείται αδικαιολόγητα την παροχή αγαθών ή υπηρεσιών (Πρ. Δαγτόγλου, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα).

Ωστόσο, στον αντίποδα της παραπάνω θεωρίας περί άμεσης και έμμεσης τριτενέργειας όσον αφορά τους φορείς της οικονομικής ελευθερίας, υποστηρίζεται και η αντίθετη άποψη*. Με την κατάργηση του δυαδισμού της έννομης τάξης, της διάκρισης του δικαίου, δηλαδή, σε ιδιωτικό και δημόσιο, επιβάλλεται να δεχθούμε ότι φορείς των θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι όλα τα νομικά πρόσωπα, ανεξάρτητα από τη διάκρισή τους σε δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου. Η προστατευτική αναγκαιότητα δεν περιορίζεται μόνον στα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, αλλά εμφανίζεται έντονη και για τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, τα κρατικά νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου και για τις παραδοσιακές μορφές νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, όπως τα ΑΕΙ, οι ΟΤΑ, οι εκκλησίες κλπ.

*(Α. Δημητρόπουλος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, 2001, σελ. 928, 929)

5. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ και της ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑΣ κατά το άρθρο 5 παρ. 1 του

Σ:

Ωστόσο, η οικονομική ελευθερία δεν επιτρέπεται να ασκείται ανεξέλεγκτα. Αντιθέτως, τίθεται υπό συνταγματικούς **περιορισμούς**, τόσο στο **άρθρο 5 παρ. 1** του Συντάγματος, που ρητώς ορίζει ως περιορισμούς της **τα δικαιώματα των άλλων, το Σύνταγμα και τα χρηστά ήθη**, όσο και στο άρθρο **106 παρ. 2**, με το οποίο οι ρητοί συνταγματικοί περιορισμοί της οικονομικής δραστηριότητας του άρθρου 5 παρ.1 επιτείνονται με: **την ελευθερία, την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και την εθνική οικονομία** (ΟΛΑΠ 31/90, ΝοΒ 39, 224, ΑΠ Τμ. Ε' 385/1994, ΝοΒ 42, 1043).

5.1.ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ:

Η οικονομική ελευθερία περιορίζεται αποκλειστικά από δικαιώματα των άλλων που προστατεύονται από το δίκαιο και όχι από απλά συμφέροντά τους (Ν.Ρόκας, *Αθέμιτος Ανταγωνισμός 1981*, σελ. 3).

Για παράδειγμα, δεν προστατεύεται η πελατεία μιας επιχείρησης από τους ανταγωνιστές της.

Ως «δικαιώματα των άλλων» νοείται το δικαίωμα και αυτών να συμμετέχουν ελεύθερα στην οικονομική ζωή της χώρας. Επιτρέπεται, δηλαδή, ο ανταγωνισμός, με την έννοια του ότι η οικονομική δραστηριότητα μπορεί να ασκείται από όλους και ότι απαγορεύεται ο αποκλεισμός ορισμένων από αυτήν. Για το λόγο αυτό, ο αθέμιτος ανταγωνισμός και η καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας ή μονοπωλιακής θέσης στην αγορά είναι απαγορευμένα, γιατί στερούν ορισμένους από τους κοινωνούς από το αναφαίρετο δικαίωμά τους να αναπτύσσουν οικονομική δράση.

Επιπλέον, η οικονομική ελευθερία περιορίζεται από όλα τα υπόλοιπα ατομικά δικαιώματα, όπως ενδεικτικά είναι το δικαίωμα εργασίας, ιδιοκτησίας, κλπ., αλλά και

από τα ιδιωτικά δικαιώματα που προκύπτουν από το νόμο ή από σύμβαση, με την προϋπόθεση, ωστόσο, να μην ασκούνται καταχρηστικά με σκοπό να αποτρέψουν κάποιον από την άσκηση του δικαιώματος της οικονομικής ελευθερίας του.

«Δικαίωμα των άλλων» θεωρείται πως είναι και τα δικαιώματα του καταναλωτή, που απαιτείται να προστατεύεται από τους παραγωγούς και τους επιχειρηματίες μέσω των οποίων φτάνουν σε αυτόν τα καταναλωτικά αγαθά. Επομένως, η οικονομική ελευθερία και η ιδιωτική οικονομική πρωτοβουλία των παραγωγών και επιχειρηματιών απαγορεύεται να ασκείται κατά τρόπο που καταπατά το δικαίωμα προστασίας του καταναλωτή, απαγορεύονται δηλαδή οιοσδήποτε πράξεις που συνίστανται σε: εξαπάτηση του καταναλωτή με παραπλανητικές και αναληθείς διαφημίσεις, διαμόρφωση επαχθών «γενικών όρων των συναλλαγών», αισχροκέρδεια, διάθεση ελαττωματικών ή επικίνδυνων προϊόντων στην αγορά κλπ.

5.2.ΣΥΝΤΑΓΜΑ:

Το άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος, θέτοντας ως περιορισμό της οικονομικής ελευθερίας το ίδιο το τυπικό Σύνταγμα, ουσιαστικά τοποθετεί ταυτόχρονα τις άλλες συνταγματικές διατάξεις που θέτουν περιορισμούς σε διάφορους τομείς της οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας του ανθρώπου σε θέση ισχύος έναντι του άρθρου 5 παρ. 1. Οι «υπέρτερες» αυτές συνταγματικές διατάξεις είναι συνήθως ειδικότερες εν συγκρίσει με τη γενικότερη διάταξη του άρθρου 5 παρ. 1 και τέτοιες είναι : **το άρθρο 106 παρ. 2** για τους περιορισμούς της ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας, **το άρθρο 17 παρ. 1** για την κρατική προστασία της ιδιωτικής ιδιοκτησίας, **το άρθρο 24** για την προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Οποσδήποτε, όμως, οι περιορισμοί αυτοί της οικονομικής ελευθερίας απαιτείται να τίθενται σε εφαρμογή εντός πάντα των ορίων της αρχής της αναλογικότητας.

5.3.ΧΡΗΣΤΑ ΗΘΗ:

Το άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος, θέτει επίσης ως περιορισμό της οικονομικής ελευθερίας τα χρηστά ήθη. Πρόκειται, ως γνωστόν, για μια αόριστη νομική έννοια που εξειδικεύεται βάσει των νόμων, οι οποίοι διαμορφώνονται και ισχύουν σε ορισμένο τόπο και χρόνο ανάλογα με τις κοινωνικές, πολιτικές, οικονομικές αντιλήψεις, το βιοτικό και πολιτιστικό επίπεδο του λαού και μέσα πάντα στα όρια του Συντάγματος. Η οικονομική ελευθερία περιορίζεται, επομένως, όχι μόνο από τους κανόνες που τίθενται από τους νόμους και το Σύνταγμα, αλλά και από τις συγκεκριμένες ηθικοκοινωνικές αντιλήψεις. Βάσει, λοιπόν, των ανωτέρω, απαγορεύεται η οικονομική ελευθερία να αναπτύσσεται κατά παράβαση των χρηστών ηθών, να συνίσταται δηλαδή σε παράνομη και ανήθικη δραστηριότητα, όπως για παράδειγμα εμπορία ναρκωτικών, δουλεμπόριο, μαστροπεία και γενικότερα εγκλήματα κατά της τιμής, της προσωπικής ελευθερίας και ανθρώπινης αξιοπρέπειας, του πολιτεύματος, προδοσία της χώρας, κ.ο.κ.

6. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑΣ κατά το άρθρο 106 παρ. 2 του Σ.

Εκτός από τους ανωτέρω περιορισμούς, που αφορούν στην άσκηση της οικονομικής ελευθερίας, το Σύνταγμα στο άρθρο **106 παρ.2** θέτει ένα **τρίπτυχο περιορισμών της ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας**: *την ελευθερία του ανθρώπου, την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και την εθνική οικονομία.*

Η ιδιωτική οικονομική πρωτοβουλία αποτελεί δικαίωμα καθενός. Καθένας δικαιούται να αναπτύσσει ελεύθερα οικονομική δραστηριότητα με σκοπό τον

προσπορισμό οικονομικού οφέλους, την απόκτηση κινητής και ακίνητης περιουσίας και τη βελτίωση του βιοτικού του επιπέδου. Ωστόσο, κανείς δεν δικαιούται να παραγνωρίζει τον τριπλό συνταγματικό περιορισμό του άρθρου 106 παρ. 2, διότι στην περίπτωση αυτή οι ατομικές ελευθερίες θα καθίσταντο κενές περιεχομένου και ανώφελες.

6.1.ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ:

Ο συγκεκριμένος περιορισμός αφορά **όλες τις πτυχές της ελευθερίας**, όλες δηλαδή τις ατομικές ελευθερίες των οποίων ο σκληρός – απαραβίαστος πυρήνας προστατεύεται από τους νόμους και το Σύνταγμα και **όχι αποκλειστικά τη φυσική – προσωπική ελευθερία του άρθρου 5 παρ. 3 του Συντάγματος**. Πρόκειται, δηλαδή, στην ουσία για περιορισμό αντίστοιχο των «δικαιωμάτων των άλλων» που τίθεται στο άρθρο 5 παρ. 1, όπως αυτός αναλύεται παραπάνω. Θέτει, δηλαδή, περιορισμό σε ένα ευρύ φάσμα της ανθρώπινης οικονομικής δραστηριότητας και κατά κύριο λόγο την ελευθερία των συμβάσεων.

Ο ανωτέρω περιορισμός δεν αφορά μόνο την ελευθερία των «άλλων». Αφορά οπωσδήποτε και την ελευθερία του ίδιου του ατόμου που αναπτύσσει κατά βούληση οικονομική δράση. Θα ήταν, επομένως, αντίθετη στο άρθρο 106 παρ. 2 κάθε παραίτησή του από κάποια επί μέρους ατομική του ελευθερία ή από το σύνολό τους, με την έννοια της παραβίασης του σκληρού πυρήνα των ατομικών ελευθεριών. Είναι γεγονός ότι το άτομο μπορεί να παραχωρήσει στα πλαίσια μιας σύμβασης, ως αντάλλαγμα κάποιας αντιπαροχής, ένα μέρος της ελευθερίας του. Σε καμία όμως περίπτωση δεν δικαιούται να παραχωρήσει στα πλαίσια της ανάπτυξης της ιδιωτικής οικονομικής του πρωτοβουλίας κάποια ατομική του ελευθερία του γενικά, εννοώντας τον απαραβίαστο πυρήνα της. Κάτι τέτοιο θα αποτελούσε υποβιβασμό του, καταπάτηση της υπόστασης και της αξιοπρέπειάς του, ακόμα και αν ο ίδιος

συναινούσε σε αυτό. Για το λόγο ακριβώς αυτό, το Σύνταγμα προστατεύει το άτομο όχι μόνο από τις αυθαίρετες ενέργειες των άλλων, αλλά και από τον ίδιο του τον εαυτό και θέτει τα ανωτέρω όρια για οποιεσδήποτε συμβάσεις που αυτό ως ελεύθερο υποκείμενο συνάπτει, καθώς και το επιτρεπτό ή ανεπίτρεπτο των αναγκαστικών συμβάσεων.

6.2.ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑ:

Ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου, της ανθρώπινης δηλαδή αξιοπρέπειας, αποτελεί, σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 1, πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας. Η διάταξη αυτή συμπεριλαμβάνεται στις **μη αναθεωρήσιμες διατάξεις του Συντάγματος**, γεγονός που καθιστά ολοφάνερη τη σπουδαιότητά της. Δεν πρόκειται για διάταξη που αποτελεί απλή διακήρυξη ή που θεσπίζει ατομικό δικαίωμα, αλλά για κανόνα δικαίου συνταγματικού επιπέδου, για γενική αρχή που χαρακτηρίζει το δημοκρατικό μας πολίτευμα ως ανθρωποκεντρικό, με θεμέλιο την αξία του ανθρώπου. Ο σεβασμός της αναγορεύεται σε ύπατο κριτήριο της έκφρασης και δράσης των οργάνων της πολιτείας. Όλα δηλαδή τα πολιτειακά όργανα οφείλουν όχι μόνο να σέβονται, αλλά και να προστατεύουν την αξία αυτή από προσβολές προερχόμενες από τρίτους.

Στην αξία του ανθρώπου περιλαμβάνεται πρωτίστως η ανθρώπινη προσωπικότητα ως **εσωτερικό συναίσθημα τιμής** και ως **κοινωνική αναγνώριση υπόληψης**.

Τα πράγματα δεν μεταβάλλονται και αν ακόμη θεωρηθεί ότι το άρθρο 2 παρ. 1 ιδρύει ατομικό δικαίωμα, δεδομένου ότι στο ατομικό αυτό δικαίωμα περιλαμβάνεται όχι μόνο η άμυνα κατά επεμβάσεων της πολιτειακής εξουσίας, αλλά και η αξίωση κατά της πολιτείας για θετική ενέργεια προς αποτροπή προσβολών της αξίας του ανθρώπου από τρίτους.

Η ελευθερία της ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας και των συμβάσεων απαγορεύεται, κατά τη ρητή συνταγματική επιταγή του άρθρου 106 παρ. 2, να αναπτύσσεται σε βάρος της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Ενώ, όπως προαναφέρθηκε, η παραίτηση από μια ή περισσότερες από τις ατομικές ελευθερίες επιτρέπεται στο άτομο, με τον όρο οπωσδήποτε της τήρησης του απαραβίαστου πυρήνα τους, **στην περίπτωση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας η παραίτηση είναι πάντοτε αντισυνταγματική**, ανεξάρτητα από τις συνθήκες υπό τις οποίες γίνεται. Στο ανίσχυρο αυτό δεν μπορούν να αντιταχθούν ούτε η ελευθερία των συμβάσεων ούτε η ελευθερία της ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας.

Στα πλαίσια της ανάπτυξης του περιορισμού αυτού έγκειται και η **αντισυνταγματικότητα της προσωπικής κράτησης για οφειλές εκ συμβάσεως** και ειδικότερα της προσωπικής κράτησης οφειλέτη που δεν είναι σε θέση να εξοφλήσει την οφειλή του. Στην περίπτωση αυτή η προσωπική κράτηση είτε παύει να είναι μέσο αναγκαστικής εκτέλεσης και γίνεται ποινή ποινικού δικαίου είτε επιδιώκει να ασκήσει πίεση στον περίγυρο του οφειλέτη – κρατούμενου για την εξόφληση της οφειλής του.

6.3.ΕΘΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ:

Περαιτέρω, η ιδιωτική οικονομική πρωτοβουλία δεν επιτρέπεται να αναπτύσσεται σε βάρος της εθνικής οικονομίας.

Συχνά η νομολογία αντί της «εθνικής οικονομίας» χρησιμοποιεί αδόκιμα την αόριστη νομική έννοια του «δημοσίου συμφέροντος» προκειμένου να χαρακτηρίσει ως συνταγματικό κάποιο περιορισμό της ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας.

Το πότε θίγεται η εθνική οικονομία είναι θέμα που ορίζεται από την Κυβέρνηση και τη Βουλή. Η απόφαση αυτή δεν υπόκειται σε δικαστικό έλεγχο παρά μόνο σε ακραίες περιπτώσεις. Πάντως, προκειμένου να γίνει λόγος για βλάβη της

εθνικής οικονομίας δεν αρκεί να βλάπτεται το συμφέρον ενός μόνο ατόμου, μιας επιχείρησης ή συνδικαλιστικής οργάνωσης, ένας μόνο κλάδος της οικονομίας ή η οικονομία σε τοπικό μόνο επίπεδο.

6.3.α.ΕΠΙΤΡΕΠΤΑ ΜΕΤΡΑ για την ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.

6.3.α1. ΚΡΑΤΙΚΟΣ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΣΜΟΣ:

Προκειμένου να μην θίγεται η εθνική οικονομία από την ανάπτυξη της ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας, είναι **επιτρεπτά κρατικά μέτρα** για την προστασία του νομίσματος, για την ενίσχυση του τραπεζικού συστήματος, για την καταπολέμηση του πληθωρισμού, για την πάταξη της φοροδιαφυγής και της κερδοσκοπίας, οπωσδήποτε, πάντως, μέσα στα όρια της αρχής της αναλογικότητας και του πυρήνα του ατομικού δικαιώματος της οικονομικής ελευθερίας.

Τα κρατικά ωστόσο μέτρα δεν επιτρέπεται να παραβιάζουν τον πυρήνα της οικονομικής ελευθερίας, με αποτέλεσμα να υποκαθιστούν ή να καθιστούν αδύνατη την (ιδιωτική) επιχειρηματική δραστηριότητα. Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να επιτευχθεί στη νόμιμη περίπτωση της αναγκαστικής απαλλοτρίωσης ή δημοσιοποίησης των επιχειρήσεων, όταν αυτό επιτρέπεται από το Σύνταγμα, υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 106 παρ. 3, 4, 5.

Ιδιαίτερα, **ο κρατικός παρεμβατισμός** είναι συνταγματικά θεμιτός προκειμένου να προγραμματιστεί και να συντονιστεί η οικονομική δραστηριότητα της Χώρας, να εδραιωθεί η κοινωνική ειρήνη, να προστατευθεί το γενικό συμφέρον, με την επιδίωξη να εξασφαλιστεί η οικονομική ανάπτυξη όλων των τομέων της εθνικής οικονομίας, όπως αναφέρεται στο άρθρο 106 παρ. 1. Αυτονόητο θεωρείται και πάλι το απαραβίαστο του πυρήνα της οικονομικής ελευθερίας. Απαγορεύεται, δηλαδή, η επιβολή πλήρως ή κυρίως διευθυνόμενης οικονομίας, διότι αυτή αντίκειται

τόσο στην ιδιωτική οικονομική πρωτοβουλία που κατοχυρώνεται στο άρθρο 106 παρ. 2 όσο και στην γενική οικονομική ελευθερία του άρθρου 5 παρ. 1.

6.3.α2.ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ:

~ΓΕΝΙΚΑ:

Το δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας εμπεριέχει αφενός το **δικαίωμα της αυτοδιαθέσεως**, δηλαδή το δικαίωμα του καθενός να διαμορφώνει τη ζωή του σύμφωνα με τις κλίσεις, τις ικανότητες, τα ενδιαφέροντα και τις κοσμοθεωρητικές αντιλήψεις του και αφετέρου το **ατομικό δικαίωμα** της συμμετοχής στην οικονομική ζωή της χώρας και της κατοχύρωσης της οικονομικής ελευθερίας. Περιορισμοί στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας μπορούν να τεθούν μόνο από το Σύνταγμα (δηλαδή τη διάταξη του άρθρου 25 παρ. 3 που απαγορεύει την καταχρηστική άσκηση των δικαιωμάτων, καθώς και τη διάταξη του άρθρου 106 παρ. 2), τα δικαιώματα των άλλων ως ατόμων (ώστε να προστατεύονται τα ατομικά και όχι τα συλλογικά συμφέροντα) και τα χρηστά ήθη (όπως η έννοια αυτών έχει προσδιοριστεί από τη νομική επιστήμη και τη νομολογία)*, ενώ γίνεται παγίως δεκτό στη νομολογία ότι περιορισμοί επιβάλλονται και για λόγους γενικότερου κοινωνικού ή δημοσίου συμφέροντος. Οι επιβαλλόμενοι νομοθετικά περιορισμοί θα πρέπει να είναι αναγκαίοι και συναφείς προς το αντικείμενο της ρυθμίσεως και ανάλογοι προς το σκοπό που επιδιώκεται να επιτευχθεί, υπό το πρίσμα δηλαδή της **αρχής της αναλογικότητας του άρθρου 25 παρ. 1 του Συντάγματος**. Το λαμβανόμενο επομένως νομοθετικό μέτρο πρέπει να είναι πρόσφορο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και να συνεπάγεται τα λιγότερα δυνατά βάρη για το πρόσωπο που ασκεί το δικαίωμα της οικονομικής του ελευθερίας**. Τα ίδια γίνονται δεκτά και από την πάγια νομολογία του ΔΕΚ που δέχεται ότι οι εθνικές

διατάξεις που συνεπάγονται περιορισμούς των θεμελιωδών αρχών της κοινοτικής έννομης τάξης (ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων, υπηρεσιών, προσώπων και κεφαλαίων) θα πρέπει να είναι ανάλογες προς τον επιδιωκόμενο σκοπό και ο σκοπός αυτός να μην μπορεί να προστατευθεί με ηπιότερα μέτρα***.

**(Ράϊκος, Τα Θεμελιώδη Δικαιώματα σελ. 314)*

*** (ΟΛΑΠ 2/1998 ΕλλΔνη 1998, 66, Σ.Ε. 2522/2000 ΕΕΔΔΔ 2001/468, ΟλΣτΕ 1821/1995, ΟλΣτΕ 4175/1998, ΣτΕ 2112/1984, Β. Σκουρής 'Η συνταγματική αρχή της αναλογικότητας και οι νομοθετικοί περιορισμοί της επαγγελματικής ελευθερίας', ΕλλΔνη 1987, 733)*

**** (ΔΕΚ 26.6.1997 C-368/1995 Familiapress, Δραστηριότητες 19/1997, ΔΕΚ 12.7.1990 C-128/1989, Επιτροπή κατά Ιταλίας, Συλλογή 1990 σελ. I-3229, ΔΕΚ 12.3.1987 υπόθεση 178/1984, Συλλογή 1987 σελ. 1227, ΔΕΚ 10.7.1984 υπόθεση 72/1983, Συλλογή 1984 σελ. 2727, ΔΕΚ 20.2.1979 υπόθεση 120/1978, Συλλογή 1979 σελ. 321)*

[σχετική και η υπ' αρ. 16251/2002 απόφαση του Τρ Πλημ Θεσ/νίκης, με την οποία κρίνεται αντισυνταγματική ως αντικείμενη στα άρθρα 4 παρ. 1, 5 παρ. 1, 5 Α και 106 παρ. 2 του Συντάγματος η διάταξη του άρθρου 3 του Ν. 3037/2002 που απαγορεύει τη διενέργεια ψυχαγωγικών παιγνίων με ηλεκτρονικό τρόπο στα καταστήματα παροχής υπηρεσιών διαδικτύου (ενώ επιτρέπει τη διενέργειά τους με μηχανικό τρόπο-ανόμοια ρύθμιση για τα ίδια πράγματα, παραβίαση της αρχής της ισότητας), με τις δυσμενέστατες οικονομικές συνέπειες που επιφέρει στους ιδιοκτήτες τους (**σημαντική μείωση των εσόδων τους, ενώ δεν βλάπτεται η εθνική οικονομία, δεν πλήττεται το συμφέρον οποιουδήποτε άλλου και δεν προσβάλλονται τα χρηστά ήθη**), ενώ παράλληλα αποκλείει σε μεγάλο αριθμό προσώπων την πρόσβαση στην παροχή των ψυχαγωγικών υπηρεσιών του διαδικτύου, επεμβαίνοντας στο δικαίωμα της αυτοδιάθεσής τους και στην αρχή της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητάς τους, σύμφωνα με τις κλίσεις και τα ενδιαφέροντά τους. Πρόκειται για χαρακτηριστική περίπτωση δυσαναλογίας μέτρου-σκοπού και παραβίασης της αρχής της αναλογικότητας.]

7.ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ (ως επιμέρους εκδήλωση της οικονομικής ελευθερίας) ΚΑΙ ΘΕΜΙΤΟΙ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ:

Κατά την ελληνική συνταγματική τάξη, η ελευθερία των συμβάσεων, που βρίσκει τη θεμελίωση και δικαιολόγησή της στην αυτονομία και αυτοδέσμευση του ατόμου και η οποία αποτελεί αυτονόητη συνέπεια και μερικότερη εκδήλωση της οικονομικής ελευθερίας, καλύπτεται από τις διατάξεις του άρθρου 5 παρ. 1 και 3 και του άρθρου 106 παρ. 2 του Συντάγματος, που κατοχυρώνουν την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, την προσωπική ελευθερία και την ιδιωτική οικονομική πρωτοβουλία. Οι συνταγματικές εγγυήσεις της συμβατικής ελευθερίας καλύπτουν τόσο την ελευθερία συνάψεως (ή μη) μιας συμβάσεως και επιλογής του αντισυμβαλλομένου όσο και την ελευθερία διαμορφώσεως του περιεχομένου της, δηλαδή του καθορισμού των όρων, της διάρκειας, του τύπου κλπ. Τον δεσμευτικό χαρακτήρα της συμβάσεως, ως προς τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των συμβαλλομένων, δεν μπορεί, κατ' αρχήν, να αναιρέσει ούτε ο νομοθέτης, καθόσον η αρχή "pacta sunt servanda" ισχύει και έναντι του κράτους και πρέπει να είναι σεβαστή και από το νομοθέτη. Και ναι μεν κατά την άσκηση της οικονομικής του πολιτικής, ο κοινός νομοθέτης έχει διακριτική ευχέρεια να τροποποιεί την νομοθεσία που ρυθμίζει υφιστάμενες περιουσιακές σχέσεις ενοχικού χαρακτήρα ή να τροποποιεί την ενέργεια των σχέσεων αυτών, έστω και αν έτσι προσβάλλονται κεκτημένα δικαιώματα των συμβαλλομένων, πλην όμως μια τέτοια νομοθετική μεταβολή, για να είναι συνταγματικώς ανεκτή, θα πρέπει να έχει το χαρακτήρα της γενικότητας, να μην αντίκειται δηλαδή στην αρχή της ισότητας ενώπιον του νόμου, να είναι εύλογη και ανάλογη προς τον επιδιωκόμενο με αυτή σκοπό, να μην αντιστρατεύεται εμφανώς την δικαιολογημένη εμπιστοσύνη των συμβαλλομένων στη σταθερότητα των εννόμων σχέσεών τους και, πάντως, να

ανταποκρίνεται σε αποχρώντες λόγους γενικότερου δημοσίου ή κοινωνικού συμφέροντος, που ανάγονται σε προστατευόμενες από το Σύνταγμα αξίες και επιβάλλουν επιτακτικά τη σχετική μεταβολή, όπως συμβαίνει, **ιδίως στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η συμβατική ελευθερία προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων ή ασκείται κατά παραβίαση του Συντάγματος η ενέχει προσβολή των χρηστών ηθών ή ασκείται προς βλάβη της Εθνικής Οικονομίας** (σχετικά και: *ΑΠ Ολ 4/1998 Δνη 39, 66, ΑΠ Ολ 2/1995 Δνη 36, 583, ΑΠ 1234/1994 Δνη 37, 121, ΑΠ 391/1986 ΝοΒ 34, 390, ΑΠ 919/1984 Δνη 26, 33, ΣτΕ 2193/1982 ΝοΒ 31, 589, Ν. Παπαντωνίου «Το πρόβλημα της αναδρομικής δύναμης του νόμου», τιμητικός τόμος Ελεγκτικού Συνεδρίου, 1984, σελ. 25-45, Μανιτάκη, γνμδ., Δνη 32, 480-482).*

Αντίθετη εκδοχή, δηλαδή ότι η μεταγενέστερη, περιοριστική της δικαιοπρακτικής ελευθερίας, επέμβαση του κοινού νομοθέτη είναι κατά κανόνα επιτρεπτή, θα οδηγούσε σε αναίρεση του συστήματος της ελεύθερης οικονομίας, που αποτελεί θεμελιακό στοιχείο του κρατούντος καθεστώτος, δεδομένου μάλιστα ότι οι διατάξεις του άρθρου 5 παρ. 1 και 3 του Συντάγματος ανήκουν στο λεγόμενο «σκληρό πυρήνα» του, μη υποκείμενες σε αναθεώρηση (άρθρο 110 παρ. 1 Σ).

Ανάλογη οριοθέτηση τίθεται και με το άρθρο 1 του Πρώτου Προσθέτου Πρωτοκόλλου της από 4.11.1950 Διεθνούς Συμβάσεως της Ρώμης «Περί προασπίσεως των θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών» (ΕΣΔΑ), που κυρώθηκε (μαζί με τη σύμβαση) με το ΝΔ 53/1974 και έχει αυξημένη ισχύ έναντι των κοινών κανόνων του εσωτερικού δικαίου (κατά το άρθρο 28 παρ. 1 Σ). Σύμφωνα με αυτό «*Παν φυσικό ή νομικό πρόσωπο δικαιούται σεβασμού της περιουσίας του. Ουδείς δύναται να στερηθεί της περιουσίας αυτού, ειμή δια λόγους δημοσίας ωφελείας και υπό τους προβλεπόμενους υπό του νόμου και των γενικών αρχών του διεθνούς δικαίου όρους. Οι προαναφερόμενες διατάξεις δεν θίγουν*

το δικαίωμα παντός κράτους, να θέσει σε ισχύ νόμους τους οποίους κρίνει αναγκαίους προς ρύθμιση της χρήσεως αγαθών, σύμφωνα προς το δημόσιο συμφέρον ή προς εξασφάλιση της καταβολής φόρων ή άλλων εισφορών ή προστίμων». Από την αποσαφήνιση του εννοιολογικού περιεχομένου της διάταξης αυτής από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (*υποθέσεις Pressos Compania Naviera S.A. κατά Βελγίου*, A332, 1995, *Pine Valley Development κατά Ιρλανδίας*, A222, 1992, *Ελληνικά Διυλιστήρια ΣΤΡΑΝ και Στρατής Ανδρεάδης κατά Ελλάδας*, 22/1993/417/9.12.1994 Δ 26,229) προκύπτει ότι στην έννοια της προστατευόμενης περιουσίας εμπίπτουν όχι μόνο τα εμπράγματα δικαιώματα, αλλά και όλα ανεξαιρέτως τα δικαιώματα «περιουσιακής φύσης» και τα κεκτημένα «οικονομικά συμφέροντα», δηλαδή η προστατευτική εμβέλεια της εν λόγω ρυθμίσεως εκτείνεται και στα ενοχικά περιουσιακά δικαιώματα και στις απαιτήσεις που μπορούν να ικανοποιηθούν δικαστικώς. Επομένως, κατά τη ρύθμιση του άρθρου 1 του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ, που αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ελληνικής έννομης τάξης και είναι, στα πλαίσια του άρθρου 28 παρ. 1 του Συντάγματος, δεσμευτική για τον Έλληνα νομοθέτη, ο οποίος δεν μπορεί να στερήσει κάποιο φυσικό ή νομικό πρόσωπο από τα περιουσιακά του δικαιώματα, παρά μόνο εφόσον: α) υπάρχουν λόγοι δημοσίου συμφέροντος, οι οποίοι, με βάση και την αρχή της αναλογικότητας, έχουν προτεραιότητας έναντι του ιδιωτικού συμφέροντος του δικαιούχου και β) προβλέπεται η πλήρης αποζημίωση του θιγέντος προσώπου. (*Μπέης*, Δ 26, 348, *Απ. Γεωργιάδης «Προβλήματα Συνταγματικότητας του άρθρου 45 παρ. 3 Ν. 2172/1993 Δ 26, 232, Μητσόπουλος «Η προστασία των περιουσιακών δικαιωμάτων κατ' άρθρο 1 του Πρώτου Προσθέτου Πρωτοκόλλου της Συμβάσεως της Ρώμης, Σ 14, 225 και 232).*

8. ΑΘΕΜΙΤΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ

ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ:

8.Α. Ελεύθερος Ανταγωνισμός:

Τη σημερινή οικονομική πραγματικότητα αποτελεί ο ατελής ανταγωνισμός. Πρόκειται για τον ανταγωνισμό που βρίσκεται στο κενό μεταξύ των δύο οριακών προτύπων 'τέλειος ανταγωνισμός και τέλειο μονοπώλιο' και περιλαμβάνει πλήθος ανταγωνιστικών και μονοπωλιακών στοιχείων. *(Βογιατζής, Εισαγωγή στην Θεωρητική Οικονομική, σελ. 180)*

Σε μια ελεύθερη κοινωνική οικονομία ο ανταγωνισμός έχει ιδιαίτερη αποστολή, που συνίσταται στη ρύθμιση της γενικής οικονομικής διαδικασίας. Με τη λειτουργία του μηχανισμού της προσφοράς και της ζήτησης σε μια αγορά, σχηματίζονται οι τιμές και καθορίζεται τι προϊόντα θα παραχθούν, σε ποια ποιότητα και με ποιο τρόπο, καθώς και ο τρόπος κατανομής των εισοδημάτων. Ο ανταγωνισμός βάζει φραγμό στην ατομική επιδίωξη αυξήσεως των κερδών, γιατί όταν υφίσταται, κανένας επιχειρηματίας δεν έχει τόση οικονομική ισχύ ώστε να μπορεί μόνος να υπαγορεύει τις τιμές και τους όρους των συναλλαγών. Ο ανταγωνισμός εξαναγκάζει επίσης τους επιχειρηματίες να προσπαθούν να βελτιώσουν την απόδοσή του. Κάθε επιχειρηματίας είναι υποχρεωμένος να προσπαθεί να υπερτερεί από τους ανταγωνιστές του ή τουλάχιστον να συμβαδίζει μ' αυτούς, αν δεν θέλει να παραγκωνιστεί στην αγορά. Κάθε επαγγελματίας οφείλει, πάντως, να αποδέχεται το γεγονός ότι οι πωλήσεις και η αξιοποίηση της αποδόσεώς του είναι δυνατόν να βλάπτονται από την ταυτόχρονη άσκηση οικονομικής δραστηριότητας από μέρους των ανταγωνιστών του. *(Κιάντος-Παμπούκης «Εγχειρίδιο Εμπορικού Δικαίου I σελ. 146)*

Ο ανταγωνισμός με αυτήν την έννοια είναι μία διαδικασία επιλογής, η οποία μπορεί να φαίνεται σκληρή, ανήκει όμως στην ουσία και στη φύση του ανταγωνισμού που τείνει στην επικράτηση της καλύτερης προσφοράς. Τριτενέργεια των προσπαθειών αυτών των ανταγωνιστών αποτελεί για τους καταναλωτές το πλεονέκτημα ότι **έχουν τη δυνατότητα να διαλέγουν την ευνοϊκότερη μεταξύ περισσότερων προσφορών***, ασκώντας επομένως το δικαίωμα της οικονομικής τους ελευθερίας και αναπτύσσοντας την ιδιωτική οικονομική τους πρωτοβουλία.

Στη σύγχρονη εποχή γίνεται δεκτό ότι ο ανταγωνισμός δεν αποτελεί φυσική κατάσταση, αλλά τάξη και ότι κάθε οικονομικό σύστημα, που οικοδομείται πάνω στην ελευθερία του ανταγωνισμού, οφείλει να τον διατηρεί και να τον ρυθμίζει. Επομένως, ο ελεύθερος ανταγωνισμός χρειάζεται χαλιναγώγηση μέσω του δικαίου, γιατί όταν ασκείται απεριόριστα και με κάθε μέσο, υπάρχει κίνδυνος, αφενός να ασκείται με αθέμιτο τρόπο και αφετέρου να αυτοπεριορίζεται και να αποκτούν ισχύ συλλογικά ή ατομικά μονοπώλια**. Τότε όμως ο ανταγωνισμός δεν είναι πια σε θέση να ρυθμίζει την καλή λειτουργία της αγοράς.

**(Κοτσίρης, Η πελατεία - Ένταξη πραγματικής προστασίας στο σύστημα του δικαίου σελ. 167)*

*** (Κιάντος-Παμπούκης «Εγχειρίδιο Εμπορικού Δικαίου I σελ. 146)*

8.B. Αθέμιτος Ανταγωνισμός*:**

Προς αποτροπή της κατ' αθέμιτο τρόπο άσκησης του ελεύθερου ανταγωνισμού αποσκοπεί ο νόμος 146/1914 περί αθεμίτου ανταγωνισμού, ο οποίος έχει ως αντικείμενο την καταπολέμηση της χρησιμοποίησης αθέμιτων ανταγωνιστικών μεθόδων κατά την άσκηση του ελεύθερου ανταγωνισμού σε μία αγορά και αποτελεί στην ουσία μετάφραση του γερμανικού νόμου περί αθεμίτου ανταγωνισμού του 1909. (Γ.Σημίτης, Περί αθεμίτου ανταγωνισμού, 1929, σελ. 129)

Προς αποτροπή του αυτοπεριορισμού του ελεύθερου ανταγωνισμού και του ελέγχου των μονοπωλίων και ολιγοπωλίων αποσκοπεί ο νόμος 703/1977 *περί ελέγχου των μονοπωλίων και ολιγοπωλίων και προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού*. Ο νόμος αυτός επιδιώκει την εξασφάλιση της υποστάσεως του ανταγωνισμού και της ελευθερίας ασκήσεώς του. **Αποσκοπεί να παραμερίσει την οικονομική ισχύ, όταν αυτή παρεμποδίζει τον ανταγωνισμό και την τάση του για βελτίωση της αποδόσεως, θέτοντας έτσι σε κίνδυνο την καλύτερη δυνατή πρόνοια για τον καταναλωτή, όπως και να βελτιώσει την ικανότητα καλής λειτουργίας του ανταγωνισμού.**

Και οι δύο ανωτέρω νόμοι έχουν **σκοπό** τόσο **οικονομικο-πολιτικό**, δηλαδή τη δημιουργία ενός συγκεκριμένου ανταγωνιστικού οικονομικού συστήματος όσο και **κοινωνικο-πολιτικό**, την εξασφάλιση δηλαδή της δυνατότητας ελεύθερης δράσης για όλους αυτούς που συμμετέχουν στην αγορά. **Υλοποιείται έτσι μια βασική αξία του Συντάγματος, η ελεύθερη ανέλιξη της προσωπικότητας και στον οικονομικό τομέα.** (άρθρο 5 παρ. 1 Συντάγματος) (Μάνεσης, *Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικές Ελευθερίες α΄*, 1978, σελ. 102)

Οι παραπάνω νόμοι θέτουν επομένως, περιορισμούς στην ιδιωτική οικονομική πρωτοβουλία, αφού οριοθετούν την επιχειρηματική-εμπορική δράση του ατόμου κατά την άσκηση του δικαιώματος της οικονομικής του ελευθερίας. Επιγραμματικά, αναφέρονται ορισμένες εκδηλώσεις της οικονομικής συμπεριφοράς φυσικών ή νομικών προσώπων που συνιστούν αθέμιτο ανταγωνισμό, που αντίκεινται δηλαδή τόσο στο νόμο όσο και στα χρηστά ήθη:

~ **Πράξεις προσέλκυσης πελατείας με παραπλάνηση** (η διαφήμιση δωρεάν κατάρτισης χρηματιστηριακών συναλλαγών από επιχείρηση που δεν δύναται νόμιμα να παρέχει τη συγκεκριμένη επενδυτική υπηρεσία συνιστά παραβίαση των σχετικών με την

απαγόρευση παραπλανητικής διαφήμισης διατάξεων, γνμδ Δ.Αυγητίδη, ΔΕΕ 8, 2002 σελ. 943), εξαναγκασμό, επίμονη ενόχληση, εξαγορά πελάτη, εκμετάλλευση τυχοδιωκτικής ροπής, συναισθημάτων ή απειρίας.

~ **Πράξεις παρεμποδίσεως:** παρεμπόδιση ανταγωνιστή για απόκτηση πελατείας ή για διαφήμιση (π.χ. προσέλκυση πελατείας μπροστά στο κατάστημα άλλου, καταστροφή ξένης διαφήμισης, αντιδιαφήμιση, απομάκρυνση προϊόντων ανταγωνιστή εκτός αγοράς, κλπ.), βλάβη της επιχειρηματικής εκμεταλλεύσεως (π.χ. δολιοφθορά, παράνομες απομιμήσεις αγαθών, βιομηχανική κατασκοπεία, απόσπαση προσωπικού για οικειοποίηση βιομηχανικών απορρήτων κλπ.) (απόσπαση πελατείας με αθέμιτο χαρακτήρα είναι επίσης η «επί σκοπώ ανταγωνισμού» παρότρυνση για αθέτηση σύμβασης, η αποχώρηση εργαζομένων, οι δυσφημιστικές ανακοινώσεις σε πελάτες του πρώην εργοδότη ότι ιδρύθηκε ανταγωνιστική επιχείρηση, η καταγγελία σύμβασης αποκλειστικής διανομής εκ μέρους του παραγωγού κ.α.- ΔΕΕ 5, 1999, σημ. δικ. Ν. Καραμητσάνη επί της 266/99 απόφασης του ΜΠρΚιλκίς, σελ. 1283), υποτίμηση προϊόντος κάτω από τις αγορανομικώς καθορισμένες τιμές με σκοπό την οικονομική εξαφάνιση των ανταγωνιστών και στη συνέχεια τον μονοπωλιακό καθορισμό της τιμής από αυτόν, μπουκοτάζ (όταν δεν αποτελεί μέσο αμύνης για προάσπιση δικαιολογημένων συμφερόντων), διαφοροποιημένη μεταχείριση (αδικαιολόγητη διάφορη μεταχείριση προσώπων στις συναλλαγές, από άποψη π.χ. εκπτώσεων, όρων πωλήσεως, τιμής κλπ.), δυσφήμιση, συγκριτική διαφήμιση.

~ **Πράξεις εκμεταλλεύσεως ξένης παροχής:** «σκλαβική» απομίμηση της ξένης παροχής ή απομίμηση της ξένης διαφήμισης όταν προκαλείται σύγχυση, εκμετάλλευση ξένης φήμης, απόσπαση πελατείας ή προσωπικού.

~ **Πράξεις προβαδίσματος μέσω παραβάσεως νόμου ή συμβάσεως:** παραβίαση ανταγωνιστικών διατάξεων με ή χωρίς ηθικο-δικαιϊκή θεμελίωση, παραβίαση συμβατικών δεσμεύσεων.

~ **Πράξεις διακινδυνεύσεως της αγοράς:** όταν από την πράξη προκαλείται κίνδυνος για αποκλεισμό της δυνατότητας συγκρίσεως των αποδόσεων των ανταγωνιζομένων και για την ουσία του ανταγωνισμού και των λειτουργιών του π.χ. πληθωρική διανομή προϊόντων, κατάχρηση της θέσης οικονομικής δυνάμεως μιας επιχείρησης και ενίσχυση του ανταγωνισμού της εις βάρος άλλων.

*** (Α. Κοτσίρης, *Δίκαιο Ανταγωνισμού*, 1982, σελ. 38 επ.)

8.Γ. ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ**:**

Σημαντικότετος, για τον έλεγχο της ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας, είναι ο ρόλος της Επιτροπής Ανταγωνισμού.

Η Επιτροπή Ανταγωνισμού ασκεί έλεγχο και γνωμοδοτεί (ύστερα από αίτηση της Βουλής, κοινοβουλευτικών επιτροπών, του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας, ενώσεων επιμελητηρίων, ενώσεων βιομηχανικών και εμπορικών συλλόγων) σε θέματα ανταγωνισμού. Ειδικότερα, ασχολείται με τον έλεγχο μονοπωλίων και ολιγοπωλίων. Ελέγχει την **τήρηση των ορισμών του Νόμου 703/1977 [(1) όπως τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με τους νόμους 1934/91 (ΦΕΚ 31/Α/8.3.91), 2000/91 (ΦΕΚ 206/Α/24.12.91) και 2296/95 (ΦΕΚ 43/Α/24.2.95)]**, και ιδίως την **τήρηση της απαγόρευσης:**

- των **συμφωνιών επιχειρήσεων** που έχουν ως αντικείμενο: τον άμεσο ή έμμεσο καθορισμό των τιμών της αγοράς ή πωλήσεως ή άλλων όρων συναλλαγής, τον περιορισμό ή τον έλεγχο της παραγωγής, της διαθέσεως, της τεχνολογικής ανάπτυξης ή των επενδύσεων, την κατανομή των αγορών ή των πηγών εφοδιασμού, την

αδικαιολόγητη άρνηση πωλήσεως, αγοράς ή άλλης συναλλαγής, την εξάρτηση σύναψης συμβάσεων από την αποδοχή πρόσθετων όρων εκ μέρους των αντισυμβαλλομένων, που δεν συνδέονται σύμφωνα με τις εμπορικές συνήθειες με το αντικείμενο των συμβάσεων αυτών,

- **της καταχρηστικής εκμετάλλευσης δεσπόζουσας θέσης** από μία ή περισσότερες επιχειρήσεις, που συνίσταται: στον άμεσο ή έμμεσο εξαναγκασμό προς καθορισμό των τιμών της αγοράς ή πώλησης ή άλλων μη εύλογων όρων συναλλαγής, στον περιορισμό της παραγωγής, της κατανάλωσης ή της τεχνολογικής ανάπτυξης επί ζημίας των καταναλωτών, στην αδικαιολόγητη άρνηση πωλήσεων *(η άρνηση πώλησης προϊόντων δεν είναι αδικαιολόγητη, εκτός αν ο αγοραστής αποδείξει καταχρηστική εκμετάλλευση υφισταμένης οικονομικής εξάρτησης - η κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης προϋποθέτει κατοχή σημαντικού μεριδίου στην αγορά, ΔεφΑθ 2846/1999, ΔΕΕ 6,2000, σελ. 273)* αγορών ή άλλων συναλλαγών, κατά τρόπο ώστε κάποιες επιχειρήσεις να τίθενται σε μειονεκτική στα πλαίσια του ανταγωνισμού θέση, στην εξάρτηση της σύναψης συμβάσεων από την αποδοχή πρόσθετων όρων εκ μέρους των αντισυμβαλλομένων, που δεν συνδέονται σύμφωνα με τις εμπορικές συνήθειες με το αντικείμενο των συμβάσεων αυτών,

- **της καταχρηστικής εκμετάλλευσης της σχέσης οικονομικής εξάρτησης** μίας επιχείρησης προς μία ή περισσότερες άλλες και που μπορεί να συνίσταται: στην επιβολή αυθαίρετων όρων συναλλαγής, στην εφαρμογή διακριτικής μεταχείρισης ή στην αιφνίδια και αδικαιολόγητη διακοπή μακροχρόνιων σχέσεων.

Για να μην επιβληθούν κυρώσεις στις επιχειρήσεις που εφαρμόζουν εναρμονισμένη πρακτική, οι εμπλεκόμενες επιχειρήσεις πρέπει να γνωστοποιήσουν τη σχετική συμφωνία στην Επιτροπή Ανταγωνισμού και να υποβάλουν αίτηση περί παροχής αρνητικής πιστοποίησης *(Επιτροπή Ανταγωνισμού Ολομέλεια, Αριθμ.*

252/III/2003, Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου, Απρίλιος 2004), αλλιώς –επί υπαίτιας παράβασης της υποχρέωσης- επιβάλλεται πρόστιμο ως διοικητικό μέτρο (ΕπΑνταγ Ολ 210/III/2002, Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιρειών 8, 2002, σελ. 398).

Επιπλέον, η Επιτροπή Ανταγωνισμού διενεργεί ελέγχους και επιβάλλει πρόστιμα και κυρώσεις, με σκοπό την πάταξη της κερδοσκοπίας. Θέτει, δηλαδή, όρια στην ανάπτυξη της ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας, προκειμένου να αποφευχθεί η υπέρβαση των ορίων αυτών.

(Από την πρόσφατη ειδησεογραφία: «Σχέδιο για τον έλεγχο των τιμών των καυσίμων θέτει η κυβέρνηση, για να αντιμετωπίσει το τελευταίο κύμα ανατιμήσεων. Με απόφαση του Υπουργείου Ανάπτυξης εντατικοποιούνται οι έλεγχοι της Επιτροπής Ανταγωνισμού σε όλη τη χώρα και όπου εντοπίζονται παραβάσεις θα επιβάλλονται αυστηρές κυρώσεις και βαριά χρηματικά πρόστιμα. **Αν η κατάσταση δεν ομαλοποιηθεί τις επόμενες μέρες, η κυβέρνηση σχεδιάζει να προχωρήσει σε σειρά πρόσθετων παρεμβάσεων, οι οποίες όμως σε καμία περίπτωση δεν θα έχουν να κάνουν με την αστυνόμευση της αγοράς.** Για το λόγο αυτό έχει αποκλειστεί η επιβολή πλαφόν στις τιμές των καυσίμων. Ανάμεσα στις σκέψεις που υπάρχουν, είναι να γίνει προσπάθεια πτώσης των τιμών μέσα από τα ΕΛΔΑ.», εφημερίδα ΜΕΤΡΟΠΑΜΑ – Παρασκευή 7 Μαΐου 2004, φύλλο 858).

***** (Η προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού, κωδικοποιημένος Νόμος 703/1977, Ιωάννης Κ. Δρυλλεράκης, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1995)

8.Α. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ:

Στα πλαίσια της προστασίας τόσο της οικονομικής ελευθερίας και της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας του άρθρου 5 του Συντάγματος όσο και της ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας του άρθρου 106 παρ.2 Συντ., περιλαμβάνεται και η ελευθερία του εμπορίου και της βιομηχανίας, που συνδέεται με την ελευθερία του συμβάλλεσθαι και του δικαιοπρακτείν. Η προστασία αυτή όμως αφορά όλα τα συμμετέχοντα στην αγορά μέρη, τόσο τον έμπορο όσο και τον καταναλωτή.

Το **δίκαιο του ανταγωνισμού** έχει σήμερα αλλάξει λειτουργία. Από δίκαιο προστασίας των επιχειρηματιών, μεταβλήθηκε και σε **όργανο προς επιδίωξη των γενικότερων οικονομικών συμφερόντων και των συμφερόντων των καταναλωτών**. Αυτό οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι ο ανταγωνισμός είναι από τη φύση του κοινωνικό φαινόμενο και γι' αυτό έχει προορισμό μια περιεκτική προστασία συμφερόντων - **προστασία τόσο των ανταγωνιστών** ως ατόμων και ως ολότητας (με κοινά συμφέροντα), **όσο και των πιθανών αγοραστών**, των οποίων τα συμφέροντα θίγει η ανταγωνιστική δραστηριότητα των επαγγελματιών.

Κρατούσα είναι μάλλον η άποψη ότι ως καταναλωτής στα πλαίσια του ανταγωνισμού πρέπει να θεωρείται ο ιδιώτης καταναλωτής. Αυτό φαίνεται προτιμότερο και από απόψεως τελολογικής, ιδίως όταν πρόκειται για την προστασία του*.

Ο καταναλωτής ως αντισυμβαλλόμενος έχει σήμερα, θεωρητικά, προέχουσα θέση στην αγορά. Αυτό όμως ισχύει μόνο όταν ο ανταγωνισμός λειτουργεί εύρυθμα μεταξύ ανεξάρτητων επιχειρήσεων. Από τότε που η κατανάλωση απέκτησε ιδιαίτερη σημασία κι έγινε λόγος για την «καταναλωτική κοινωνία», η θέση του καταναλωτή αντί να βελτιωθεί *χειροτέρευσε*. Αντί να αποκτήσει εξίσου ισχυρή θέση στην αγορά με αυτήν των βιομηχάνων και των εμπόρων, μεταβλήθηκε αυτός σε αντισυμβαλλόμενο χωρίς ισχύ.

Βασικές αιτίες που καθιστούν μειονεκτική και θέτουν σε κίνδυνο τη θέση του καταναλωτή είναι (μεταξύ άλλων):

- η συγκέντρωση των επιχειρήσεων και η πραγματοποίηση συμπράξεων, που αίρουν κατά κανόνα τον ελεύθερο ανταγωνισμό,

- η συνεχής εφεύρεση νέων μεθόδων παραγωγής για την αύξηση της απόδοσης του κεφαλαίου, που συνεχώς αυξάνουν τους κινδύνους για την υγεία ή και τη ζωή ακόμη των καταναλωτών,
- οι ελλιπείς ή λανθασμένες και παραπλανητικές ανακοινώσεις των κατασκευαστών προς τους καταναλωτές, με αποτέλεσμα ο καταναλωτής να στερείται της δυνατότητας γνώσης των συνθηκών της αγοράς και να ζημιώνεται οικονομικά (σε περιπτώσεις π.χ. που η εμφάνιση των προϊόντων δεν ανταποκρίνεται στην ποιότητά τους).

Από το γεγονός ότι ο καταναλωτής βρίσκεται σε τόσο μειονεκτική θέση, ακόμα και όταν η ζημία του είναι ασήμαντη, ενώ για τους επιχειρηματίες τα κέρδη από τη συνεχή επανάληψη τέτοιων μικρών ζημιών των καταναλωτών οδηγούν σε όχι ασήμαντο πλουτισμό, καθίσταται προφανές ότι πρέπει αυτός να προστατευθεί δικαϊκά. **Πρόκειται για μια κοινωνική αναγκαιότητα, την προστασία του οικονομικά ασθενέστερου, που επιβάλλει τον περιορισμό της ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας των επιχειρηματιών και εμπόρων, λόγω των κινδύνων στους οποίους είναι εκτεθειμένα τα συμφέροντά του καταναλωτή, της εξάρτησής του από τα προσφερόμενα αγαθά και της αδυναμίας του να αμυνθεί αποτελεσματικά.**

Τις περιπτώσεις αυτές δεν καλύπτουν τα άρθρα 140, 147 και 150 του ΑΚ, που ρυθμίζουν μόνο τις σοβαρότερες περιπτώσεις παρεμπόδισης της βούλησης από μέρους του αντισυμβαλλομένου, τις περιπτώσεις δηλαδή που η πλάνη ενός εκ των αντισυμβαλλομένων είναι ουσιώδης και όχι αυτές κατά τις οποίες ο καταναλωτής προέβη σε αγορά επειδή πείστηκε ψυχολογικά ή συγκινήθηκε από μια διαφήμιση που απευθυνόταν στα συναισθήματά του ή προκειμένου να απαλλαγεί από μια ενοχλητική διαφήμιση. Οι περιπτώσεις αυτές εμπίπτουν στην προστατευτική ρύθμιση

του Ν.146/1914 περί αθέμιτου ανταγωνισμού. Το συμπέρασμα αυτό προκύπτει και από την κεντρική λειτουργία που έχει προορισμό να εκπληρώσει ο καταναλωτής στην οικονομική και ανταγωνιστική τάξη. Ο ανταγωνισμός σε μια ελεύθερη οικονομία πρέπει να ρυθμίζει τη λειτουργία της αγοράς ως κοινωνικό θεσμό. Προσφορά και ζήτηση πρέπει να καθοδηγούνται από την τιμή και να επικρατεί η καλύτερη οικονομική προσφορά. Ο αποφασιστικός όμως ρόλος στο σημείο αυτό ανήκει στον καταναλωτή. Η απόφασή του, που πρέπει να κατευθύνεται από τις γνώσεις του για την τιμή και την ποιότητα των προϊόντων και να άπτεται λογικών σκέψεων, είναι αυτή που πρέπει να προσδιορίζει την παραγωγή και προσφορά των αγαθών. Για το λόγο αυτό πρέπει να προστατεύεται από τις ανταγωνιστικές μεθόδους και να λαμβάνονται μέτρα για την εξασφάλιση επαρκούς ενημέρωσής του.

**(Σταθόπουλος, Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, τόμος II, 1983)*

9. ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΕΦΑΛΑΙΑΓΟΡΑΣ:

Σημαντικός για τον έλεγχο των αυθαιρεσιών της ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας και την προστασία της εθνικής οικονομίας είναι και ο ρόλος της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς.

Σύμφωνα με το άρθρο 76 παρ. 1,2 του Ν. 1969/91* *περί εταιρειών επενδύσεων χαρτοφυλακίου, αμοιβαίων κεφαλαίων, διατάξεων εκσυγχρονισμού και εξυγιάνσεως της κεφαλαιαγοράς*, συνίσταται νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου με έδρα την πόλη των Αθηνών και υπό την επωνυμία «Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς», εποπτευόμενο από τον Υπουργό Εθνικής Οικονομίας, στο οποίο ανατίθεται ο έλεγχος της εφαρμογής της νομοθεσίας περί κεφαλαιαγοράς, με επιπλέον αρμοδιότητα (άρθρο 10) να επιβάλει πρόστιμο μέχρι ύψους 100.000.000 δρχ. και σε περίπτωση υποτροπής μέχρι 200.000.000 δρχ. σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα που παραβαίνουν τις διατάξεις της

νομοθεσίας περί κεφαλαιαγοράς ή κανονιστικού περιεχομένου αποφάσεις του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας ή της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, με την επιφύλαξη της εφαρμογής των οικείων ποινικών διατάξεων.

Μεταξύ των γραφείων, των διευθύνσεων και των τμημάτων της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, υφίσταται και η Διεύθυνση Εποπτείας και Ελέγχου Χρηματιστηρίου και Εταιρειών με αρμοδιότητες (μεταξύ άλλων)**:

- την παρακολούθηση της όλης λειτουργίας της χρηματιστηριακής αγοράς, κύριας και παράλληλης,
- την εποπτεία του Χρηματιστηρίου και των μελών του,
- την μελέτη και παρακολούθηση των εφαρμοζόμενων από τα μέλη του Χρηματιστηρίου διαδικασιών για τις χρηματιστηριακές συναλλαγές,
- την παρακολούθηση και τον εντοπισμό δημοσιεύσεων, πληροφοριών και φημών που είναι ικανές να επηρεάσουν τις συναλλαγές των τίτλων στην αγορά, συνολικά ή μεμονωμένα,
- την αναφορά προς την Εκτελεστική Επιτροπή ή το Διοικητικό Συμβούλιο της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, επί περιπτώσεων παραβάσεων της χρηματιστηριακής νομοθεσίας, καθώς και την εισήγηση, σε συνεργασία με τη νομική υπηρεσία, για τον τρόπο αντιμετώπισής τους,
- τη διαπίστωση των παραβάσεων της χρηματιστηριακής νομοθεσίας σε περιπτώσεις απότομων μεταβολών των τιμών της αγοράς,
- τη διενέργεια ελέγχου των βιβλίων και στοιχείων των μελών του Χρηματιστηρίου Αξιών Αθηνών και των λοιπών φυσικών και νομικών προσώπων, τα οποία εποπτεύονται από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς,

- την εισήγηση για την έκδοση αποφάσεων του Δ.Σ., βάσει των οποίων θα διενεργούνται τακτικοί ή έκτακτοι έλεγχοι στα μέλη του Χ.Α.Α., καθώς και τη διαδικασία και τα όργανα διενέργειας των ελέγχων αυτών.

* (Ι. Παπαγιάννης, Χρηματιστηριακός Κώδικας, εκδ. Σάκκουλα, σελ. 331 επ.)

** (Ι. Παπαγιάννης, Χρηματιστηριακός Κώδικας, εκδ. Σάκκουλα, σελ. 564 επ.)

10. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ*:**

Η απόκτηση ιδιοκτησίας αποτελεί ειδικότερη μορφή της οικονομικής ελευθερίας και της ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας. Εμπίπτει στο προστατευτικό περιεχόμενο του άρθρου 17 του Συντάγματος, η εμπέλεια του οποίου καλύπτει την ιδιοκτησία που αποκτήθηκε νόμιμα και αφορά σε όλα τα εμπράγματα δικαιώματα και όχι τα ενοχικά. Ωστόσο, τα δικαιώματα που απορρέουν από αυτή δεν μπορούν να ασκούνται σε βάρος του γενικού συμφέροντος (άρθρο 17 παρ. 1).

Περιορισμοί της ιδιοκτησίας που τίθενται από αυτό το κείμενο του Συντάγματος είναι οι εξής:

A) Η αναγκαστική απαλλοτρίωση για λόγους δημόσιας ωφέλειας, αφού προηγηθεί πλήρης αποζημίωση που ορίζεται από τα πολιτικά δικαστήρια, το αργότερο μέσα σε ενάμισυ έτος από τη δημοσίευση της απόφασης που την επιδικάζει προσωρινά ή οριστικά, αλλιώς αίρεται αυτοδικαίως (άρθρο 17 παρ. 2). Η αναγκαστική όμως απαλλοτρίωση **μπορεί να συντελεσθεί και υπέρ ιδιωτών**.

B) Η αναγκαστική εξαγορά (κρατικοποίηση) επιχειρήσεων (άρθρο 106 παρ. 3-5), που μπορεί να είναι ολική ή μερική. Μπορεί να συντελεσθεί υπέρ του κράτους ή οποιουδήποτε φορέα ελεγχόμενου από αυτό, όχι όμως υπέρ ιδιωτών, κατά επιχειρήσεων που έχουν χαρακτήρα μονοπωλίου, επιχειρήσεων που έχουν ζωτική σημασία για την αξιοποίηση των πηγών εθνικού πλούτου και επιχειρήσεων που έχουν ως κύριο σκοπό την παροχή υπηρεσιών στο κοινωνικό σύνολο.

Γ) **Η απαλλοτρίωση κατά ζώνες** (άρθρο 17 παρ. 6). Όταν πρόκειται να εκτελεσθούν έργα δημόσιας ωφέλειας ή γενικότερης σημασίας για την οικονομία της Χώρας, νόμος μπορεί να επιτρέψει την απαλλοτρίωση υπέρ του δημοσίου ευρύτερων ζωνών πέρα από τις εκτάσεις που είναι αναγκαίες για την κατασκευή του έργου και να καθορίζει τις προϋποθέσεις και τους όρους της.

Δ) **Η εξυγίανση προβληματικών ιδιωτικών επιχειρήσεων** (νόμος 1386/1983). Πραγματοποιείται με πράξη του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας μετά από γνώμη επιτροπής και ανατίθεται στον Οργανισμό Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων (ΟΑΕ). Συνίσταται σε πράξεις όπως η ανάληψη της διοίκησης από τον ΟΑΕ της υπό εξυγίανσης προβληματικής ιδιωτικής επιχειρήσεως, η αναγκαστική αύξηση κεφαλαίου (που κατά τη νομολογία του ΣτΕ δεν αντίκειται στο Σύνταγμα, αφού γίνεται για χάρη του δημόσιου συμφέροντος και της επιβίωσης της επιχείρησης) και η μετοχοποίηση των οφειλών της επιχείρησης.

Ε) **Η αναγκαστική συνιδιοκτησία** (άρθρο 18 παρ. 7) συνεχόμενων ιδιοκτησιών αστικών περιοχών, εφόσον η αυτοτελής ανοικοδόμηση αυτών ή μερικών από αυτές δεν ανταποκρίνεται στους όρους δόμησης που ισχύουν ή πρόκειται να ισχύσουν στην περιοχή αυτή.

ΣΤ) **Ο αναδασμός αγροτικών εκτάσεων** (άρθρο 18 παρ. 4) για την επωφελέστερη εκμετάλλευση του εδάφους, καθώς και η λήψη μέτρων για την αποφυγή της υπέρμετρης κατάτμησης ή για τη διευκόλυνση της ανασυγκρότησης της κατατμημένης μορφής αγροτικής ιδιοκτησίας.

Ζ) **Κάθε στέρηση της ελεύθερης χρήσης και κάρπωσης της ιδιοκτησίας που απαιτείται από ιδιαίτερες περιστάσεις** (άρθρο 18 παρ. 5), μέχρι να εκλείψουν αυτές.

***Α. Δημητρόπουλος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, σελ. 1112- 1122

11. Η ΕΠΙΤΑΞΗ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ*:

Η επίταξη πραγμάτων (άρθρο 18 παρ. 3) μπορεί να γίνει για τις ανάγκες των ενόπλων δυνάμεων σε περίπτωση πολέμου ή επιστράτευσης ή για τη θεραπεία άμεσης κοινωνικής ανάγκης που μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τη **δημόσια τάξη ή υγεία.**

Η επίταξη υπηρεσιών (άρθρο 22 παρ. 4) σε περίπτωση πολέμου ή επιστράτευσης ή για την αντιμετώπιση αναγκών της **άμυνας** της χώρας ή επείγουσας **κοινωνικής ανάγκης από θεομηνία ή ανάγκης που μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τη δημόσια υγεία, καθώς και για την ικανοποίηση τοπικών αναγκών.**

** Α. Δημητρόπουλος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, σελ. 1138, 1139*

ΕΠΙΛΟΓΟΣ:

Όπως καθίσταται πρόδηλο, η ιδιωτική οικονομική πρωτοβουλία αποτελεί σημαντικότερη πτυχή της ανθρώπινης δραστηριότητας και του γενικότερου πνεύματος ελευθερίας της σύγχρονης εποχής. Ο σύγχρονος άνθρωπος είναι ελεύθερος να αναπτύσσει κατά βούληση τη δράση του, προκειμένου να βελτιώνει τις οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες ζωής του και να αποτελεί ενεργό μέλος της κοινωνίας. Η ελευθερία του αυτή, όμως, δεν είναι απεριόριστη. Στο ίδιο το κείμενο του Συντάγματος ο συντακτικός νομοθέτης θέτει σε διάφορα άρθρα περιορισμούς της οικονομικής ελευθερίας και της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, που όμως, όλοι περιστρέφονται γύρω από τους βασικούς περιορισμούς των άρθρων 5 παρ. 1 και 106 παρ. 2, δηλαδή τα δικαιώματα των άλλων, το ίδιο το Σύνταγμα, τα χρηστά ήθη, την ελευθερία, την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και την εθνική οικονομία, ώστε να μένουν άθικτες οι βάσεις αυτές του δημοκρατικού πολιτεύματος και να πραγματώνεται η κοινωνική πρόοδος μέσα σε ελευθερία και δικαιοσύνη για όλους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- ~ Π. Δ. Δαγτόγλου, «ΑΤΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ», εκδ. Σάκκουλα, 1991.
- ~ Α. Δημητρόπουλου, «Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, 2001).
- ~ Α. Μάνεσης, «Συνταγματικά Δικαιώματα, Ατομικές Ελευθερίες», 1978, 1982.
- ~ Λ. Ε. Κοτσίρη, «ΔΙΚΑΙΟ ΤΟΥ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ (ΑΘΕΜΙΤΟΥ ΚΑΙ ΘΕΜΙΤΟΥ)», εκδ. Σάκκουλα, Θεσ/νίκη 1982.
- ~ Ελίζας Αλεξανδρίδου, «ΑΘΕΜΙΤΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ», εκδ. Σάκκουλα, 1984.
- ~ Ιωάννη Κ. Δρυλλεράκη, «Η προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού, κωδικοποιημένος Νόμος 703/1977», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1995.
- ~ Ιωάννη Μ. Παπαγιάννη, Χρηματιστηριακός Κώδικας, εκδ. Σάκκουλα 2000.
- ~ Ν. Ρόκα, «Αθέμιτος Ανταγωνισμός», εκδ. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή, 1981.
- ~ Σταθόπουλος, Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, τεύχος ΙΙ, 1983.
- ~ Γ. Σημίτης, Περί αθεμίτου ανταγωνισμού, 1929.
- ~ Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου, Απρίλιος 2004 (*Επιτροπή Ανταγωνισμού, Ολομέλεια, Αριθμ. 252/ΙΙΙ/2003*).
- ~ Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιρειών 8, 2002 (ΠΠρΑθ. 10/2002, σελ. 169, ΕπΑνταγ Ολ 210/ΙΙΙ/2002, σελ. 398, γνμδ Δ. Αυγητίδη, σελ. 943).
- ~ Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιρειών 6, 2000 (ΔεφΑθ 2846/1999, σελ. 273).
- ~ Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιρειών 5, 1999 (σημ. δικ. Ν. Καραμητσάνη επί της 266/99 απόφασης του ΜΠρΚιλκίς, σελ. 1283).